

**Anarchoszindikalizmus és nemzetköziség,
avagy egy méltatlanul elfeledett
internacionálé születése**

Poór Péter

2022

Bevezetés

Idén 100 éve annak, hogy megalakult az anarchoszindikalista internacionálé. Noha Magyarországon a történeti irodalomban az I., a II. és a III. Internacionálé története meglehetősen feldolgozott, s hasonlóképp a Vörös Szakszervezeti Internacionáléről is részletes olvasnivalókat találhat az érdeklődő (még ha mindezek sokszor meglehetősen tendenciózusak is), addig ugyanez korántsem mondható el az anarchoszindikalista orientációjú Nemzetközi Munkásszövetségről (IWA/AIT). Általában kevés olyan munka született magyar nyelven, amely az anarchoszindikalizmus nemzetközi történetének bemutatására irányulna, egy kifejezetten az említett internacionáléra fókuszáló tanulmányt, netán annál hosszabb terjedelmű írást pedig teljesen nélkülöz a hazai kutatás. Ez annál is inkább meglepő, mivel a felsorolt többi internacionáléval ellentétben az IWA/AIT mind a mai napig létezik, s tevékenysége az elmúlt évszázadban folyamatos volt (bár ahogy az lenni szokott, ezalatt aktívabb periódusok és hullámvölgyek időről időre váltogatták egymást). A szervezet 27 rendes nemzetközi kongresszust tudhat maga mögött,¹ ezeken kívül azonban további rendkívüli kongresszusok is megemlékeznek még, melyek közül a legutóbbit 2021 júniusában rendezték meg (a Covid-19 világjárvány miatt rendhagyó módon online keretek között). A soron következő centenáriumi kongresszust pedig várhatóan az idei év folyamán Spanyolországban fogják megtartani. A helyszínválasztás nem véletlen: egyfelől az anarchoszindikalista mozgalom Spanyolországban rendelkezik az egyik legkomolyabb történelmi múlttal, másfelől a spanyol szekció napjainkban is a legnagyobbak közé tartozik, végül nem mellesleg (és az előzőekkel összefüggésben) a szervezet titkársága jelenleg Barcelonában székel. Az internacionálénak – nevéhez híven – soknyelvű, rendszeresen frissülő honlapja van, amely részben az egyes szekciók tevékenységéről számol be, részben pedig az IWA/AIT felhívásait közli, melyek témái szolidaritási felhívásoktól háborúellenes deklarációkon és egyéb tiltakozó nyilatkozatokon át különböző általános forradalmi kinyilatkoztatásokig terjednek.² Az anarchoszindikalista internacionálé ráadásul napjainkban nem pusztán aktív, de éppen növekvő fázisát is éli, s jelenleg 21 tagszervezettel rendelkezik a világ öt kontinensének országaiból.³ Tanulmányunkban a százéves évforduló apropóján arra vállalkozunk, hogy röviden ismertessük az IWA/AIT kialakulásának körülményeit, valamint az anarchoszindikalizmus szerveződési modelljét és deklarált alapelveit, s ezek eszmetörténeti gyökereit. Noha roppant fontosnak és bemutatásra kíváltképp érdemesnek tartjuk, az anarchoszindikalista internacionálé gyakorlati tevékenységéről, napjainkig tartó fejlődési pályájáról, beleértve kongresszusainak témáit és a szervezet belső vitáit, sajnos a téma terjedelméből és szerteágazó voltából kifolyólag most nem áll módunkban írni. Reményeink szerint ezekre a későbbiekben önálló tanulmányok keretében majd lesz lehetőségünk kitérni.

¹ 1922-1923. Berlin (I., alapító kongresszus), 1925. Amszterdam (II.), 1928. Liége (III.), 1931. Madrid (IV.), 1935. Párizs (V.), 1938. Párizs (VI.), 1951. Toulouse (VII.), 1953. Puteaux (VIII.), 1956. Marseilles (IX.), 1958. Toulouse (X.), 1961. Bordeaux (XI.), 1963. Párizs (XII.), 1967. Bordeaux (XIII.), 1971. Montpellier (XIV.), 1976. Párizs (XV.), 1979. Párizs (XVI.), 1984. Madrid (XVII.), 1988. Bordeaux (XVIII.), 1992. Köln (XIX.), 1996. Madrid (XX.), 2000. Granada (XXI.), 2004. Granada (XXII.), 2006. Manchester (XXIII.), 2009. Porto Alegre (XXIV.), 2013. Valencia (XXV.), 2016. Varsó (XXVI.), 2019. Melbourne (XXVII.). Longmore, C.: *The IWA today. A short account of the International Workers' Association and its sections.* South London DAM-IWA, London, 1985. <https://libcom.org/library/iwa-today-south-london-dam-1985> (Utolsó letöltés dátuma itt és a továbbiakban: 2021. november 18.) Az IWA/AIT kongresszusait kezdettől fogva háromévente rendezték meg, a köztük levő időszakban pedig nemzetközi konferenciák (plénumok) szolgálták a szekciók közötti kapcsolattartás terepét. Guinchard, Francois: *The Birth of an International Anarcho-syndicalist Current.* [2014] <https://theanarchistlibrary.org/library/francois-guinchard-the-birth-of-an-international-anarcho-syndicalist-current> Ezt a hagyományos dinamikát a II. világháború kaotikussága megtörte, s bár kongresszusokra az 1950-es évektől ismételten sor került, azokat csak 2006-tól kezdődően tartották meg újfent háromévente.

² <https://www.iwa-ait.org/> A szervezet emellett naprakész módon a közösségi médiában is jelen van: <https://www.facebook.com/iwa.ait>

³ A tagszervezeteket két kategóriára lehet osztani: az internacionálé szekcióira és a hozzá lazábban kapcsolódó, baráti státuszú szervezetekre. Előbbiek csoportját jelenleg a következő szervezetek alkotják: ASF (Ausztrália), ASI (Szerbia), BASF (Banglades), CNT-AIT (Franciaországban és Spanyolországban külön-külön működik), COB (Brazília), KRAS (Oroszország), NSF (Norvégia), ÖLS (Svédország), PPAS (Indonézia), PA (Szlovákia), SF (Egyesült Királyság), ULET (Kolumbia), WAS (Ausztria), ZSP (Lengyelország). Baráti státusszal pedig a következő szervezetek rendelkeznek: ARS (Bulgária), MEM (India), MK (Fülöp-szigetek), SO (Chile), WSA (USA), WSI (Pakisztán). Priama Akcia union: *Report of the first online Plenary and Extraordinary Congress of the International Workers' Association (IWA-AIT).* [2021] <https://priamaakcia.sk/Report-of-the-first-online-Plenary-and-Extraordinary-Congress-of-the-International-Workers-Association-IWA-AIT-.html>

Az anarchoszindikalista internacionálé megalakítása

A tőkés termelési mód kibontakozása a 19-20. század folyamán felgyorsult és a kapitalizmus minden korábnál nagyobb méreteket öltött. Míg azonban fejlődése egyfelől óriási technikai fejlődést, illetve egyes személyek és csoportok számára jelentős anyagi gyarapodást hozott, addig másfelől széles társadalmi rétegek számára leginkább csak elnyomást és kizsákmányolást jelentett, ráadásul minden korábnál pusztítóbb háborúkat hozott magával. Ez az ellentmondásos fejlődés a munkásmozgalom képében megszülte saját ellenpólusát, a tőkés gazdasági-társadalmi rendszer globalizálódása pedig felvetette a határokon átívelő antikapitalista összefogás szükségességét. Ennek köszönhetően a munkásmozgalom küzdelmei időről időre nemzetközi szintre emelkedtek, életre hívva internacionalista mozgalmakat és szervezeteket. Ezek egyike az anarchoszindikalista internacionálé volt.

Megalakítására – többlépcsős előkészítési fázist követően – végül egy 1922. december 25. és 1923. január 2. között megrendezett nemzetközi kongresszuson került sor. Az új nemzetközi szervezet az olasz Alibrando Giovannetti kezdeményezésére és az I. Internacionálé mintájára a Nemzetközi Munkásszövetség nevet vette fel,⁴ közismert rövidítéseként pedig azóta angol és újlatin nyelvű elnevezéseinek névbetűi egyaránt használatosak (IWA/AIT⁵). Mivel a korszakban létezett két másik szakszervezeti internacionálé is (az amszterdami Nemzetközi Szakszervezeti Föderáció és a moszkvai Profintern), az alapító kongresszus székhelye nyomán a szervezet egyértelmű megnevezésére a Berlieni Internacionálé formulát is használták még.

Nevének megfelelően a szervezet valóban komoly nemzetközi összefogás eredményeként jött létre. Mintegy tucatnyi (döntően európai) országból több mint 30 küldött⁶ gyűlt össze Berlinben, akik a következő munkásszervezetek delegáltjaként mintegy másfél millió munkást képviseltek⁷ (zárójelben, ahol tudtuk, a felsorolt szervezetek akkori taglétszámát is feltüntettük⁸): CGT (Mexikó, 30 000⁹), FAUD

⁴ Damier, Vadim: *Anarcho-syndicalism in the 20th Century*. Black Cat Press, Edmonton, 2009. 83.

⁵ Megjegyzendő, hogy a szervezet az idők során egy kisebb és főképp szimbolikus névváltoztatáson esett át: az eredeti International Working Men's Association (IWMA) elnevezést ugyanis 1974-ben International Workers' Associationre (IWA) módosították. Andersson, John: *[Ninety years ago: IWMA's founding congress twice interrupted by German police]*. [1959] <https://iwa-ait.org/content/ninety-years-ago-iwmas-founding-congress-twice-interrupted-german-police> Ez mindenekelőtt a nők egyenjogúságát, s a közös célokért hozott közös erőfeszítéseket és áldozatokat volt hivatott kifejezni. A csatlakozó szervezetek eltérő nyelvhasználata miatt azonban a fentihez hasonló névváltoztatásra nem mindenhol került sor: spanyol nyelvterületen például kezdettől fogva az Asociación Internacional de los Trabajadores (AIT) elnevezés volt használatban, s hasonló trend érvényesült a többi újlatin nyelvű országban is. Ebből kifolyólag és az esetleges félreértések elkerülése végett jelen tanulmányban mindenhol következetesen az IWA/AIT rövidítést használtuk.

⁶ A küldöttek névsorát és szervezetek szerinti hovatarozását lásd itt: Thorpe, Wayne: *„The Workers Themselves”. Revolutionary Syndicalism and International Labour, 1913-1923*. Kluwer Academic Publishers – International Institute of Social History, Dordrecht / Boston / London – Amszterdam, 1989. 244-245.

⁷ A kongresszusról készült korabeli sajtóbeszámolók ennél lényegesen nagyobb együttes tagságról írnak (a *De Arbeid* 1923. január 13-i száma több mint 2,1 millió, az *Alarm* 1923. január 20-i száma több mint 2,3 millió főt említ), ezeket a becsléseket azonban – mint az a későbbi lábjegyzeteből is kitűnik majd – joggal tekinthetjük egyfelől elfogultaknak és optimistáknak, másfelől szimplán pontatlanoknak. Vö. Uo. 313. 13. j.

⁸ A témával foglalkozó irodalmak közül több is lényegében ugyanazokat az adatokat közli, melyekkel már Rudolf Rocker 1938-as könyvében találkozhatunk. Részben az időbeliség, részben a szerző érintettsége nyomán így mi is alapvetően Rocker adatait vettük alapul, a helyenként hiányos adatsort azonban más forrásokat felhasználva kiegészítettük, illetve a pontatlannak tekintett számok helyett javasolt módosításokat és ezek forrásait lábjegyzetben közöltük. Vö. Rocker, Rudolf: *Anarcho-Syndicalism. Theory and Practice*. Pluto Press – Quicksilver Drive, London – Sterling, 1989. [1938] 141-142., Longmore 1985.

⁹ Bár az IWA/AIT brit szekciójának témával foglalkozó kiadványa pontos évszám megjelölése nélkül, általában az 1920-as évekre vonatkozóan ennél valamivel többre, mintegy 50 000 főre becsüli a mexikói CGT taglétszámát, 1922-1923 fordulójára vonatkozóan az alacsonyabb számadat realisabbnak tűnik. Vö. Solidarity Federation – SelfEd Collective: *A History of Anarcho-syndicalism*. Manchester, 2001. 95.

(Németország, 120 000¹⁰), FORA (Argentína, 200 000¹¹), NAS (Hollandia, 22 500)¹², NSF (Norvégia 20 000¹³), SAC (Svédország, 32 000), SPF (Dánia, 600), USI (Olaszország, 500 000¹⁴). A felsorolt szervezetek képviselői szavazati joggal is rendelkeztek a kongresszuson, voltak ugyanakkor rajtuk kívül más küldöttek, akik csak megfigyelő és tanácsadó jogkörrel bírtak. Közéjük tartoztak a német Anarchoszindikalista Ifjúság, valamint a tanácskommunista AAU-E (75 000¹⁵) delegáltjai, az orosz anarchoszindikalista emigráció tagjai, továbbá a csehszlovák Szabad Munkásszövetség (1 000¹⁶) egy küldötte. A német és holland Nemzetközi Szindikalista Tájékoztató Irodák képviselői szintén tiszteletüket tették a rendezvényen. Mivel a forradalmi szindikalizmust annak idején életre hívó, s már régóta komoly belső feszültségektől terhes francia CGT-ben nem sokkal korábban szakadásra került sor, Berlinben csak a szervezetből kivált kisebbség, a CDS (100.000) képviseltette magát. A kongresszuson részt vett továbbá két másik francia csoport, a párizsi Építőipari Munkások Föderációjának (32 000), valamint a Szajna Szindikalista Ifjúsága Föderációjának delegációja is.¹⁷ A fentiekén túl vendégként jelen voltak a holland Építőipari Dolgozók Szövetségének, a Fémmunkások Szövetségének és a Holland Szocialista Párt (valójában antimilitarista csoport) képviselői, a Nemzetközi Antimilitarista Iroda egy delegáltja,¹⁸ továbbá olyan személyek is, akik nem valamely szervezet hivatalos képviselőjeként érkeztek. Egyes országok munkásszervezetei számára képviselőik kongresszusra való kiutazása belpolitikai vagy más egyéb okokból kifolyólag problémákba ütközött. Ebből fakadóan a CGT (Portugália, 150 000) csak írásban fejezte ki a kongresszus céljaival való egyetértését, deklarálva az új internacionáléhoz való csatlakozását, az

¹⁰ A szervezet taglétszáma a korszakban nagy változásokon ment keresztül: 1919. decemberi megalakulásakor még valóban több mint 110 ezres tagságnak örvendett, mely 1921-ig még tovább is növekedett mintegy 150 ezerre. 1921 második felétől kezdve azonban – a németországi forradalmi hullám apadása és a fokozódó kormányzati represszió miatt – látványos csökkenés következett be. Ily módon a FAUD bázisa az 1922-ben megrendezett erfurti kongresszus idejére már csak 70 ezer fős volt, 1923-ra pedig – a gazdasági válsággal és munkanélküliséggel kiegészülő problémák következtében – mindössze 30 ezer főre apadt. A két kongresszus időbeli közelsége miatt valószínűleg a 70 ezres becsléssel járunk legközelebb az igazsághoz. Vö. Damier 2009. 49-51.

¹¹ Noha az irodalom csak FORA-ként szokott utalni az anarchoszindikalista internacionáléhoz csatlakozó szervezetre, fontos megjegyezni, hogy a FORA 1915. áprilisi V. kongresszusán szakadásra került sor, melynek következtében a radikálisabb kisebbség kivált, s az „V. kongresszus FORA-ja” néven önállósult. Ez a szakadár szervezet volt aztán az, amely később delegációt küldött a berlini kongresszusra, s ennek megfelelően az általa képviselték száma is alacsonyabb volt, mint a FORA szakadás előtti tagságára vonatkozó 200 ezres érték. Vö. Thorpe 1989. 313. 13. j.

¹² A kongresszuson magukat képviseltető szervezetek közül egyedül a NAS delegációja volt az, amely egyértelműen nem támogatta egy új internacionálé létrehozását, és a Profintern belüli szindikalista ellenzék kialakítására tett javaslatot. Ezt azonban a kongresszus többi résztvevője egyhangúlag ellenezte, s a NAS küldöttek álláspontját és magatartását kemény kritikával illették. Ennek következtében a holland Dissel a további vitát értelmetlennek tartva távozott az ülésről, így módon a NAS végül is nem csatlakozott az anarchoszindikalista internacionáléhoz. A szervezet tagságából azonban nem osztotta mindenki a berlini delegáció nézeteit, s a fokozódó feszültségek következtében szakadásra került sor: a Profinternnel és általában a bolsevikokkal szembehelyezkedő kisebbség 1923. június 24-én Utrechtben tartott összejövetelén kimondta kiválását a NAS-ból, s egyúttal egy új országos szervezet, a Holland Szindikalista Szakszervezet (NSV, 8 000) létrejöttét, amely 1923 végén csatlakozott az IWA/AIT-hoz. Uo. 245-250, 256-259.

¹³ Más források szerint a szervezet 1920-1921-re érte el taglétszáma csúcspontját, mely azonban mindösszesen 3100 fő volt. Vö. Fagerhaus, Harald: *Anarkismen og syndikalismen i Norge ca 1850-2000*. Oslo, 2005. http://www.fagerhus.no/a_Norge/

¹⁴ Ez az adat is túlzónak tűnik, és sokkal inkább az 1920-as év gyár- és földfoglalásokról elhíresült időszakának viszonyait tükrözi. A fasiszta squadrák támadásai természetesen az USI-t is negatívan érintették, Mussolini 1922. október végi hatalomra kerülése pedig végképp szabad utat engedett a különféle antifasiszta szervezetekkel és az azok képviselőivel szembeni represszióknak, melynek eredményeként az USI hamarosan illegálisba vonult, számos aktivistáját pedig letartóztatták, megölték vagy emigrációba kényszerítették. Vö. Damier 2009. 51-53.

¹⁵ A *De Arbeid* adatát idézi Thorpe 1989. 313. 13. j.

¹⁶ A *De Arbeid* adatát idézi uő. uo.

¹⁷ Damier 2009. 82.

¹⁸ Thorpe 1989. 244-245, 313. 13. j.

IWW¹⁹ (Chile, 20 000²⁰) delegáltja pedig némi késéssel már csak a kongresszus befejezését²¹ követően érkezett Berlinbe.²² Mind közül alighanem a CNT (Spanyolország)²³ esete a legérdekesebb, a hozzá kapcsolódó történelmi emlékezet pedig a legtöbb félreértéstől és ellentmondástól terhelte.²⁴ A szervezet 1922. júniusi zaragozai konferenciáján – jelentős részben Manuel Buenacasa kezdeményezésére – döntöttek az újonnan létrehozandó anarchoszindikalista internacionáléhoz való csatlakozás kérdésében, s e célból Avelino González Mallada és Galo Díez Fernández személyében rögvest útnak is indítottak egy delegációt, hogy részt vegyen az IWA/AIT alapító kongresszusát megelőző júniusi berlini előkészítő konferencián.²⁵ A Franciaországon és Belgiumon titokban átutazó küldöttség igen aktívnak bizonyult az előkészítő tárgyalások során,²⁶ fontos szerepet játszva az anarchoszindikalizmus alapelveinek lefektetésében. Azt azonban, hogy a CNT az internacionálé decemberi tényleges alapító kongresszusán is képviseltetni tudja magát, egy széleskörű spanyolországi letartóztatási hullám végül is megghiúsította,²⁷ s a delegáltak már csak a kongresszus berekesztése után értek Berlinbe.²⁸ Ettől függetlenül persze a CNT ugyanúgy teljes értékű tagja lett az anarchoszindikalista internacionálénak, mi több, a későbbiekben a legnagyobb támogatottságot élvező szakszervezeti föderációvá vált, tevékenysége pedig nemzetközi összehasonlításban is az egyik legaktívabb és legjelentősebb volt.

Az IWA/AIT megalakulását és a különböző anarchoszindikalista munkásszervezetek hozzá való csatlakozását később az egyes szekciók országos kongresszusai, illetve referendumai újfent megerősítették,²⁹ a következő években-évtizedekben pedig az említettekén túl számos más ország szakszervezeti föderációi, helyi szakszervezetei és propagandacsoportjai is csatlakoztak az új internacionáléhoz, melynek karaktere ezáltal még inkább nemzetközivé, mi több valóban globálissá vált.

¹⁹ Az IWW amerikai szekciója viszont a szervezet XIV. kongresszusának döntése értelmében a szigorú semlegesség platformján állt, és sem ekkor, sem később nem csatlakozott a Profinternhez vagy az anarchoszindikalista internacionáléhoz. Damier 2009. 82-83.

²⁰ A *Der Syndikalist* 1923. évi 1. és a *De Arbeid* 1923. január 13-i száma ennek duplájáról tudósít, a többi vizsgált irodalomban szereplő 20 ezres adat viszont hihetőbbnek tűnik. Vö. Damier, Vadim: *Zabitij Internacional. Mezsdunarodnoje anarho-szindikalisztkoje dvizsenyije mezdsu dvumja mirovimí vojnami. Tom 1. Ot revoljucionnogo szindikalizma k anarho-szindikalizmu 1918-1930.* Novoje Literaturnoje Obozrenyije. Moszkva, 2006. 259., Thorpe 1989. 313. 13. j.

²¹ Erre a befejezésre egyébként a rendőrség többszöri beavatkozásának következtében került sor. A kongresszust ugyanis titokban rendezték meg, s az ülések helyszíneit elővigyázatosságból folyamatosan váltogatták. Ennek ellenére sem sikerült elkerülni a rendőrség közbelépését: egy nagy felfordulással és a hatósággal való összetűzéssel járó razzia során a kongresszus 13 résztvevőjét – akik illegálisan tartózkodtak Németországban – végül letartóztatták, néhányukat pedig bebörtönözték a hírhedt Moabitba. Andersson 1959., Thorpe 1989. 252.

²² Thorpe 1989. 244.

²³ 1919 végén, a CNT II. Országos Kongresszusának idején a szervezet tagsága még 715-750 000 fő között mozgott. Pontos taglétszámának megadása az IWA/AIT alapító kongresszusának időszakában azonban a hiányos statisztikák, valamint a szüntelen üldöztetésekből fakadó folyamatos változások miatt nem könnyű feladat. Példaképp megemlíthető, hogy a levantei régió tagsága az említett két kongresszus közti időszakban 130 000-ról nagyjából 40 000-re apadt. Vö. Christie, Stuart: *We, the anarchists! A study of the Iberian Anarchist Federation (FAI) 1927-1937.* AK Press, Edinburgh/Oakland, 2008. 12, 22-23. Ráadásul a „hivatalos” statisztikákra hivatkozni olykor félrevezető is lenne, mivel azok nem feltétlenül a valóságnak megfelelően reprezentálják a CNT erejét. Hogy csak egy körülményre utaljunk: sokan a legszegényebbek közül például nem fizettek tagdíjat, ily módon nem is kerültek be ezekbe a statisztikákba, noha minden kétséget kizáróan a CNT aktív támogatóinak tekinthetők.

²⁴ A témával foglalkozó irodalomban helyenként találkozni olyan megállapításokkal, miszerint a CNT delegáltjai a Primo de Rivera diktatúra elnyomó intézkedései miatt nem tudtak kiutazni az IWA/AIT berlini alapító kongresszusára. Ez a magyarázat alighanem Rudolf Rocker *Anarchoszindikalizmus. Elmélet és gyakorlat* című könyvében jelent meg először, ugyanakkor minden kétséget kizáróan tévedés, tekintve, hogy a diktatúra Spanyolországban csak 1923 szeptemberében, hónapokkal a szóban forgó kongresszust követően létesült. Noha Rocker az alapító kongresszus egyik fő szervezője volt és a továbbiakban jó kapcsolatokat ápolt a spanyolországi CNT tagjaival, másfél évtized távlatából minden bizonnyal megcsalta őt az emlékezete. Vö. Rocker 1989. 141-142., Longmore 1985.

²⁵ Meaker, Gerald H.: *The Revolutionary Left in Spain, 1914-1923.* Stanford University Press, Stanford, 1974. 440-442, 445-446.

²⁶ Iniguez, Miguel: *Esbozo de una enciclopedia histórica del anarquismo español.* Fundación Anselmo Lorenzo, Madrid, 2001. 186, 279.

²⁷ Damier 2009. 82.

²⁸ Casas, Juan Gómez: *Historia del anarcosindicalismo español.* ZYX S. A. 1978. 234. https://www.solidaridadobrero.org/ateneo_nacho/libros/Juan%20G%C3%B3mez%20Casas%20-%20Historia%20del%20anarcosindicalismo%20espa%C3%B1ol.pdf

²⁹ Damier 2009. 84.

Az anarchoszindikalista internacionálé struktúrája

Az IWA/AIT szerveződési modelljét és elveit tekintve egyaránt nagyban különbözött a többi korabeli internacionálétól. Egyrészt tagjai között nem csak, hogy nem találunk politikai pártokat, de még csak olyan szakszervezeteket sem, amelyek közvetlen összefonódásban lettek volna országuk valamely pártjával, legyen az polgári vagy munkáspárt. Nem zárkóztak el ugyanakkor attól, hogy az egyes tagszervezetek alkalmi szövetségre lépjenek más, nem feltétlen anarchoszindikalista orientációjú szakszervezetekkel vagy más forradalmi szervezetekkel. Sőt, tagságuk számára még azt is engedélyezték, hogy részt vegyenek reformista szakszervezetek munkájában azzal a céllal, hogy ezeket forradalmasítsák és megnyerjék a közös irányvonal számára.³⁰ Másrészt az anarchoszindikalista internacionáléban érvényesült a csatlakozó szervezetek elvi egyenjogúsága³¹ és autonómiája (szemben akár a Kominternnel, akár a Profinternnel). Nem létezett továbbá olyan nagy befolyással bíró központi szervezet sem, amely az egész tagságra nézve kötelező érvényű határozatokat hozhatott volna (mint amilyen például az I. Internacionálé Főtanácsa volt). Ily módon az IWA/AIT nem volt jogosult beavatkozni semelyik országos tagszervezet belső működésébe, kivéve abban az esetben, hogyha ezt az adott szervezet maga kérte, vagy hogyha az szemmel láthatóan letért a kongresszuson közösen lefektetett irányelvektől.³² Központi irányító szerv helyett egy nemzetközi titkárságot állítottak fel Berlinben,³³ amelynek szerepköre azonban limitált volt, s lényegében a szekciók közötti kapcsolattartásra, a nekik való esetleges segítségnyújtásra, valamint bizonyos szervezőfeladatok ellátására (pl. nemzetközi összejövetelek szervezése, szolidaritási kampányok lebonyolítása) korlátozódott. A titkárság feladatkörét az első periódusban a német Rudolf Rocker és Augustin Souchy, illetve az orosz emigráns Alekszandr Shapiro látták el, s mindhárman igen aktív szerepet játszottak az internacionálé életében. (Ez persze nem kisebbíti mindazon különböző származású mozgalmárok érdemét, akik az évek során hasonlóképpen számtalan formában tanúbizonyságot tettek az anarchoszindikalizmus elvei és a nemzetközi szintű szerveződés iránti elkötelezettségükről.) A titkárság mellett felállítottak még egy nemzetközi irodát is, amelynek munkájában – mely a titkársággal való kapcsolattartást, valamint az IWA/AIT sajtószolgálatának rendszeres tájékoztatását foglalta magában – paritásos alapon minden szekció egy-egy megbízottja vállalt szerepet.³⁴ Az internacionálé szerveződési modellje tehát messzemenően föderatív volt. Ugyanez a szemlélet érvényesült némiképp más vonatkozásban Shapiro egy későbbi írásában, melyet a IWA/AIT titkáraként az 1937. decemberi párizsi rendkívüli nemzetközi anarchista kongresszushoz kapcsolódóan tett közzé. Eszerint „egy Anarchista Internacionálé nemzetközi téren csak az országos anarchista föderációk tükörképe lehet. Az AIT ennek bástyája lesz, de nem válhat főparancsnokává.”³⁵ A nemzetköziség jegyében és a föderatív alapelvek fokozottabb érvényre juttatása céljából az anarchoszindikalista internacionálé az 1920-as években kísérletet tett országhatárokon átívelő ipari föderációk felállítására is azokban a szektorokban, ahol nemzetközi szinten a legnagyobb támogatottsággal rendelkezett (fémipar, közlekedés, építőipar). E téren azonban csak igen korlátozott eredményeket sikerült elérnie,³⁶ részben a szakszervezetekkel és egyéb

³⁰ Guinchard 2014.

³¹ Az egyenlőség elve többek között abban nyert kifejezést, hogy az IWA/AIT minden országos tagszervezete – tagságának létszámára való tekintet nélkül – egyaránt egy-egy szavazattal rendelkezett. A berlini kongresszus vitáinak konstruktivitását és a megjelent delegáltak bölcs belátását remekül példázza, hogy noha kezdetben az USI küldöttei, valamint a Nemzetközi Szindikalista Tájékoztató Irodát képviselő Lansink a tagszámon alapuló szavazati rendszert támogatták, az ellenérvek hatására hagyták magukat meggyőzni, s végül a kongresszus egyhangúlag fogadta el az országonkénti egy szavazat elvét. Thorpe 1989. 256.

³² Uo.

³³ A forradalmi szindikalisták 1921 nyarán történt moszkvai találkozásán a létrehozandó internacionálé szimbolikus központjának még Párizst szánták, a CGT, a CTGU és általában a francia munkásmozgalom jelentős hányadának letérése a forradalmi szindikalizmus útjáról (részben a reformista, részben a bolsevik irányvonal elfogadása miatt) azonban másfél évvel később álláspontjuk revideálására készítette a nemzetközi szindikalista mozgalom prominens képviselőit. Damier 2009. 74.

³⁴ Guinchard 2014.

³⁵ Schapiro, Alexandre: Préface. In: Besnard, Pierre: *L'anarcho-syndicalisme et l'anarchisme. Rapport de Pierre Besnard au Congrès Anarchiste International de 1937*. [1937] <https://fr.theanarchistlibrary.org/library/besnard-pierre-l-anarcho-syndicalisme-et-l-anarchisme>

³⁶ Guinchard 2014.

radikális munkásszervezetekkel szemben sok országban bekövetkező keményebb fellépések okán, részben pedig a gazdasági világválság kapcsán kibontakozó tömeges munkanélküliség miatt, amely értelemszerűen kedvezőtlenül hatott a munkások szerveződési hajlandóságára és főképp összehangolt nemzetközi akcióira nézve.

A föderalista szerveződési modell logikus módon alacsonyabb szinteken is érvényesült a nemzetközi anarchoszindikalista mozgalomban. A teljesség igénye nélkül itt most csak a spanyol szekció példáját említenénk, amely a CNT spanyolországi dominanciája folytán kellőképpen kifejezettnek és reprezentatívnek tekinthető. A föderáció alapegységeit a szakmai alapon szerveződő szakszervezetek jelentették, melyeket azonban további alegységekre, szakszervezeti szekciókra lehetett bontani.³⁷ Mind a szekciók, mind a szakszervezetek a tagok általános gyűlése révén hozták döntéseiket, valamint választották meg adminisztratív bizottságukat. Az egy településen működő adminisztratív bizottságok fórumául a helyi föderációk szolgáltak, míg magasabb szinten a tartományi föderáció fogta össze az adott tartomány minden szakszervezetét, melyek küldötteik útján, paritásos alapon képviseltethették itt magukat. A helyi és tartományi föderációk delegáltjai regionális plénumok keretében találkozhattak és cserélhettek eszmét egymással, míg a regionális kongresszusok közvetlenül az adott régió összes szakszervezetének küldötteit fogták egybe, ily módon ezek elvben magasabb rendűek voltak, mint a plénumok. Létezett még ezenkívül egy regionális bizottság is, melynek összetételét azon település szakszervezeteinek képviselői alkották, ahol a bizottság aktuálisan székel. A legmagasabbnak számító országos szinten nagyjából ugyanez a struktúra ismétlődött: az országos plénumot a regionális bizottságok küldöttei alkották, míg az országos kongresszusra a CNT minden egyes szakszervezete jogosult volt delegáltat küldeni. Végül az országos bizottságot az országos kongresszus döntése alapján azon szakszervezetek egy-egy képviselője alkotta, akiket a bizottságnak éppen helyet adó település helyi föderációja kijelölt.³⁸ Mind az országos, mind a regionális bizottságok azonban pusztán adminisztratív testületek voltak, s tevékenységük a kongresszusi döntések végrehajtóiként lényegében kimerült a közös akciók összehangolásában.³⁹ Szerepkörük tehát összességében nagyon hasonló volt az IWA/AIT nemzetközi titkárságáéhoz, csak éppen alacsonyabb szintekre, szűkebb földrajzi dimenziókra korlátozódott.

A föderatív struktúra továbbá abban is megnyilvánult, hogy az internacionálé alapszabályzatának értelmében a nemzetközi kongresszusok határozatai nem számítottak kötelező érvényűnek egyetlen olyan tagszervezetre nézve sem, amelynek országos kongresszusa egyébként az adott döntést elutasította. Abban az esetben pedig, hogyha egy döntési javaslatl szemben legalább három delegált kifogással élt, a kérdést szavazásra lehetett bocsátani az IWA/AIT teljes tagsága számára,⁴⁰ melynek lebonyolítása az egyes tagszervezetek országos kongresszusain keresztül történt.

Az anarchoszindikalizmus alapelvei, forradalom- és jövőképe

Az új internacionálé szerveződési modelljének megismerése után a továbbiakban érdemes kitérni az anarchoszindikalizmus forradalomképére és jövőről alkotott víziójára, melyek érthető módon nagyban befolyásolták az irányzat szervezeteinek és képviselőinek gyakorlati tevékenységét. A mozgalom elméletét egyes képviselőinek, teoretikusainak írásai, valamint helyi, regionális és országos szervezeteinek állásfoglalásai mellett mindenekelőtt az anarchoszindikalista internacionálé kinyilatkoztatásaiból ismerhetjük meg, melyek alapvetően az irányzat nemzetközi szinten is közösnek tekinthető sajátosságaira helyezik a hangsúlyt. Ezek közül legfontosabb dokumentumként az előbb az 1922. júniusi berlini nemzetközi konferencián, majd később az IWA/AIT 1922-1923-as alapító kongresszusán elfogadott, tíz pontból ál-

³⁷ Bookchin, Murray: *The Spanish Anarchists. The Heroic Years 1868-1936*. AK Press, Edinburgh, San Francisco, 1998. 160-161, 170.

³⁸ Association Internationale des Travailleurs [Schapiro, Alexandre]: *Rapport sur l'activité de la Confédération Nationale du Travail d'Espagne*. 16 décembre 1932 – 26 février 1933. Strictement Confidentiel. [1933] <http://www.fondation-besnard.org/spip.php?article87>

³⁹ Bookchin 1998. 161.

⁴⁰ Thorpe 1989. 254.

ló deklaráció említhető meg, amely minden korábbinál világosabban és egyértelműbben fejezte ki az anarchoszindikalizmus alapelveit.⁴¹

A szóban forgó dokumentumnak mindjárt a bevezetőjében rögzítették, hogy a kapitalizmus, melyet az I. világháború, majd a több országban is kirobbanó forradalmak megtépáztak, ismét támadásba lendült, s ez megköveteli a proletariátus nemzetközi összefogását és fellépését. Hangsúlyozták ugyanakkor, hogy ennek előmozdítására egyik akkortájt létező internacionálé sem alkalmas: az amszterdami székhelyű Nemzetközi Szakszervezeti Föderáció azért nem, mert belemerült a reformizmusba és az osztálykollaborációba, a moszkvai központú Profintern pedig azért nem, mert elfogadta a bolsevik párt felsőbbbségét, valamint a proletárdiktatúra elméletét és gyakorlatát, mely valójában „egy politikai klikk vasdiktatúráját jelenti a proletariátus fölött”.⁴² Mindezekből fakadóan deklarálták egy új, „igazi” internacionálé létrehozásának szükségességét a következő alapelvek bázisán. Az első pont értelmében „a forradalmi szindikalizmus osztályharcon alapul, célja minden fizikai és szellemi munkást egyesíteni gazdasági harci szervezetekbe a bérrabszolgaság és az állami elnyomás jármából való felszabadulás érdekében. [Az IWA/AIT] Célja a társadalmi élet újjászervezése a szabad kommunizmus alapján, magának a munkásosztálynak a forradalmi akciói révén.” A második pontban ezt mintegy kiegészítve és egyértelműbbé téve deklarálták, hogy „teljesen mentesek” kívánnak lenni „bármiféle kormányzatnak vagy politikai pártnak való alárendeltségtől”, valamint azt, hogy tevékenységük „nem a politikai hatalom meghódítására irányul, hanem minden állami funkció eltörlésére a társadalmi életben”. E pont tehát már kifejezetten a különféle szociáldemokrata gyökerű áramlatok koncepciójára reflektált, kiegészítve ezt egy konkrétan a bolsevikoknak szánt üzenettel is, miszerint „a 'proletariátus diktatúrájának' minden formája mindig új monopóliumok és új privilégiumok létrehozója lesz”, ezért az „sohasem lehet a felszabadulás eszköze”. A továbbiakban felvázolták a szindikalista mozgalom kettős célját: a munkások mindennapi körülményeinek javítását a jelen társadalmi viszonyainak közepette, továbbá a tömegek felkészítését a végcélként meghatározott új rendszer forradalmi úton történő megteremtésére, melynek a munkások egyszerre lennének alkotói és fenntartói is. Ennek értelmében az új gazdasági rendszer alulról felfelé szerveződne meg a fizikai és szellemi dolgozók, valamint autonóm szervezeteik összefogása révén, – a tőkés magántulajdon kisajátítását követően pedig – a termelés és elosztás tervezett módon az egész közösség igényeinek kielégítésére irányulna. A negyedik pontban a centralizáció elutasítását és a föderatív szerveződési modell igenlését láthatjuk, részben megismételve az előző pontokban már kifejtett eszméket. Az ötödik pont – mintegy újfent nyomatékosítva a szociáldemokráciával való szembenállást – a politikai dimenzió elutasítását tartalmazza, mint amely csak elégtelen és tévútra vezető megoldásokat tartogat a munkások számára: „Az általános választójognak bármennyire is széleskörű a támogatottsága, képtelen elhozni a kirívó ellentmondások eltűnését, melyek a modern társadalom legbelső bugyraiban léteznek; a parlamentarista rendszernek csak egyetlen célja van, tudniillik az, hogy legális lehetőséget biztosítson a hazugságok és a társadalmi egyenlőtlenségek uralmának, rábírva a rabszolgákat arra, hogy a törvény pecsétjével erősítsék meg saját rabszolgasorba döntésüket.” A hatodik pontban a nacionalizmus elvetéséről olvashatunk, melyben a nyilatkozat szerzői nem látnak mást, „mint modern államvallást, amely maga mögé rejti a tulajdonos osztályok gazdasági érdekeit.” Helyette az egyes csoportok önmeghatározáshoz való jogát és a szolidaritás értékét helyezik a középpontba. A hetes pontban a militarizmus minden formájának ellenzését deklarálják, és antimilitarista propagandára hívnak fel, mely „az egyik legfontosabb feladatot jelenti a jelen rendszerrel szembeni küzdelemben”, kifejezve, hogy támogatják a katonai szolgálatmegtagadást és a hadianyag-gyártás bojkottjára irányuló törekvéseket. A következő pont innen logikus módon továbbvisz a mozgalom által alkalmazott módszerek kérdéséhez, kinyilvánítva, hogy „a forradalmi szindikalizmus a direkt akció platformján áll, (...) eszközei a sztrájk, a bojkott, szabotázs stb.”, s hogy a mozgalom „legnyilvánvalóbb kifejeződését az általános sztrájkban

⁴¹ Maga az anarchoszindikalizmus kifejezés egyébként – melynek használata csak a későbbiek során terjedt el általánosan nemzetközileg – nem szerepelt a dokumentumban, helyette a nyilatkozat megszövegezői a forradalmi szindikalizmus terminust használták, jóllehet az IWA/AIT a klasszikus, franciaországi forradalmi szindikalizmuson néhány fontosabb kérdésben túllépett már és nála konkrétabb és radikálisabb álláspontot tett magáévá.

⁴² Uo. 253. Kiemelés az eredetiben.

találja meg”. Utóbbi azonban nem pusztán a munkások közvetlen törekvéseihez használatos eszköznek tekintik, hanem egyben olyan fegyvernek is, mely a „társadalmi forradalom előjátékául” szolgál. A kilences pont a forradalmi erőszak kérdésére reflektál, melyet szükséges rosszként ismer el a kapitalizmus (és kimondatlanul az állam) megdöntése és a jövő szabad kommunista társadalmának megteremtése céljából. Mivel a nyilatkozat megszövegezői tisztában voltak vele, hogy a forradalom nem fog (nem tud) konfliktusmentesen lezajlani, a munkások védelme és a forradalmi célok elérése érdekében jónak látták a forradalmi munkásszervezetek felkészülését akár a fegyveres összecsapásokra is. Ez a kitétel azonban nem állt ellentmondásban a hetes pontban vázolt antimilitarista attitűdjükkel. Egyfelől azért nem, mert a szervezett erőszakot a fennálló rendszer lényegi vonásának tekintették, ily módon annak felszámolásával magát a szervezett erőszakot kívánták megszüntetni. Ennek értelmében tehát harcuk részben önvédelmi jellegű lenne, részben egy magasabb szintű közjót szolgálja. Másfelől pedig az ellentmondás csak azért látszólagos, mert e folyamatot nem intézményesült katonai vagy más egyéb elkülönült erőszak-szervezetek útján kívánták véghez vinni, hanem a munkások – gazdasági szervezeteik szoros ellenőrzése mellett megvalósuló – felfegyverzése révén.⁴³ Végül a deklaráció utolsó pontja ismételten hangsúlyozta a munkásosztály forradalmi gazdasági szervezeteinek – mint egyedül erre hivatott szervezeteknek – a szerepét a proletariátus emancipációja és a társadalom szabad kommunista újjászervezésének terén.⁴⁴

A fenti deklaráció mögött meghúzódó gondolati háttér, azaz az anarchoszindikalista eszme kikristályosodása hosszú, több mint fél évszázados történelmi folyamat eredménye volt. Ezért ahhoz, hogy helyesen tudjuk értelmezni a fenti pontokat, illetve megérthessük ezek eredetét, nem maradhatunk adósak e történelmi előzmények vázlatos, kifejezetten a lényegre fókuszáló bemutatásával sem. Reményeink szerint ezzel szemléletes módon sikerülhet megvilágítunk az anarchoszindikalizmus eszme- és mozgalomtörténelmi fejlődési pályáját, illetve annak sarokpontjait az internacionálé megalapításának pillanatáig.

Az anarchoszindikalista gondolat fejlődéstörténelmi vázlata

Az anarchoszindikalista eszme kikristályosodása éppúgy, mint az alapelvek kidolgozása és pontokba szedése hosszú fejlődési folyamat eredménye volt, melynek az IWA/AIT alapító kongresszusa csak végső (?) állomását jelentette. E gondolatok közül nem kevés felbukkant már az 1860-1870-es években az I. Internacionálé dokumentumaiban is, végső soron tehát az anarchoszindikalizmus szellemi ősatyjának a Nemzetközi Munkásszövetség tekinthető. (Mint arra fentebb már utaltunk, nem véletlen hát, hogy ezt kifejezendő, az anarchoszindikalista internacionálé mintegy hatvan évvel később ugyanezt a nevet vette fel.) Noha az I. Internacionálé alapító üzenete mind műfaji sajátosságait, mind tartalmát tekintve nagyban különbözött az anarchoszindikalista internacionálé elvi deklarációjától, már ebben is tetten érhető a munkásosztály saját maga által létrehozott szervezetei, valamint a szolidaritás és a nemzetközi összefogás értékei iránt tanúsított tisztelet. A két Internacionálé alapelvekből különbségei közül azonban kiemelendő a politikai pártokhoz való eltérő viszony (szükség van-e munkáspártok szervezésére vagy sem?), valamint a munkásosztály feladatának kérdése („a politikai hatalom meghódítása a munkásosztály nagy kötelessége” vs. nyílt politika- és államellenesség).⁴⁵ Még ennél is fontosabbak azonban azok a viták, melyek az I. Internacionálé berkein belül alakultak ki egy-egy kulcskérdés kapcsán a különféle irányzatok között. Témánk szempontjából különösen a Nemzetközi Munkásszövetség 1869 szeptemberében Bazelben megrendezett IV. kongresszusa érdemel figyelmet, mely többek között a munkások gazdasági szervezeteinek kérdésével foglalkozott, s egyben az első nyílt összecsapást jelentette a marxi és bakunyini irányvonal képviselői között. A belga föderációt képviselő Eugene Hins például kongresszusi beszámolójában vitatta a marxisták korlátolt álláspontját, miszerint a szakszervezetek ugyan képesek bizonyos javulások elérésére a kapitalista rendszeren belül, de szerepük nem is több ennél, s végső soron

⁴³ Noha explicit módon a szövegben nincs rá utalás, a későbbiekben (mindenekelőtt a spanyol polgárháború és forradalom idején) a helyi anarchoszindikalista szakszervezetek ezeket az útmutatásokat egyértelműen munkásmilíciák felállítására való buzdításként értelmezték.

⁴⁴ *Principles of Revolutionary Syndicalism*. In: Solidarity Federation 2001. 192.

⁴⁵ Marx, Karl: A Nemzetközi Munkásszövetség alapító üzenete. [1864] In: *MEM*. 16. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1964. 3-11. 10.

a kapitalizmus pusztulásával együtt ezek el is tűnének. Szerinte ugyanis a munkások gazdasági szervezetei az eljövendő szocialista társadalom sejtjeiként fognak funkcionálni.⁴⁶ Az ilyen és ehhez hasonló felszólalások viszonylag széles támogatottságra tettek szert, s nyomukban lényegében körvonalazódni látszott az anarchisták, militáns szakszervezetisek és szociálforradalmárok egyfajta koalíciója, amely jól láthatóan lemondott a marxisták által üdvözítőnek tekintett politikai akcióról.⁴⁷ A fejlemények eredményeképpen a marxista irányvonalat követő Főtanács határozatát a kongresszusi delegáltak többsége végül elutasította, előre vetítve az egyes irányzatok közti további konfliktusokat az Internacionálén belül.⁴⁸

Az anarchoszindikalista eszme fejlődése szempontjából ezt követően egyfelől az I. Internacionálé bakunyinista szárnyának tevékenysége,⁴⁹ majd pedig a Nemzetközi Munkásszövetségben (az 1872-es hágai kongresszuson) történt szakadást és a szervezet felbomlását követően az ennek pótlására szerveződő, anarchista-kommunista dominanciájú anarchista internacionálék és nemzetközi találkozók tekinthetők lényegesnek, mindenekelőtt antiautoriter, állam- és kapitalizmusellenes, forradalmi és internacionalista orientációjuk miatt.⁵⁰ A szakszervezetek szerepe és a bennük folytatott munka azonban ezzel párhuzamosan számos anarchista szemében leértékelődött, s csak a századfordulón, a forradalmi szindikalizmus felívelésével vált sokuk számára újra vonzóvá. Mint azt Pierre Besnard évekkel később megfogalmazta: „Az anarchoszindikalizmus (...) doktrínáját az anarchizmusból, szervezeti formáját pedig a forradalmi szindikalizmusból meríti.” Ez a szindikalizmus azonban „alapvetően különbözik a politikai és reformista szakszervezetiségtől”, mivel a párt helyett az osztályt helyezi a középpontba, s „a munkások mindennapi követeléseit összeköti jövőre vonatkozó aspirációikkal”.⁵¹

Közvetlenül a francia, közvetve viszont az egész nemzetközi forradalmi szindikalista mozgalom fejlődése szempontjából fontos lépést jelentett az ún. *Amiens-i Charta* elfogadása a CGT 1906-os kongresszusán. A dokumentum deklarálta, hogy a CGT nem ideológiai, hanem osztályalapon áll, s osztályharcot hirdetett a gazdaság területén az elnyomás és kizsákmányolás különböző formáival szemben. A francia szakszervezeti föderáció számára a munkásosztály közvetlen helyzetének javításával párhuzamosan forradalmi célokat jelölt ki, előirányozva, hogy a szakszervezetek lesznek a társadalmi újjászerveződés bázisai, melyek majd a termelésért és az elosztásért felelnek.⁵² Ugyanakkor a charta – bár egyesek máig az anarchoszindikalizmus alapítódokumentumának tekintik – valójában a francia szindikalista mozgalomban akkortájt jelen levő különféle áramlatok közötti kompromisszumra épült, ennél fogva pedig – hogy ne riassza vissza az együttműködéstől a kevésbé radikális munkásokat – a politikai semlegesség álláspontjára helyezkedett, amellet érvelve, hogy a szakszervezeteknek csak a gazdaság dimenziójával kellene foglalkozniuk. Ennek jegyében nem mondott semmit az állammal kapcsolatban, sem arra vonatkozóan,

⁴⁶ Rocker, Rudolf: *Anarchism and Anarcho-Syndicalism* [1949] <https://www.marxists.org/reference/archive/rocker-rudolf/misc/anarchism-anarcho-syndicalism.htm>

⁴⁷ Salerno, Salvatore (szerk.): *Direct Action & Sabotage. Three Classic IWW Pamphlets from the 1910s*. Charles H. Kerr Library – PM Press, Chicago – Oakland, 2014. 5.

⁴⁸ Stekloff, G. M.: *History of The First International*. [1928] <https://www.marxists.org/archive/steklov/history-first-international/ch10.htm>

⁴⁹ Ugyanakkor érdemes utalni rá, hogy Bakunyin és az anarchoszindikalisták elvei között is találhatók bizonyos tartalmi és hangsúlybeli eltérések. A Bakunyin által előszeretettel követelt örökösödési jog eltörlése például az IWA/AIT deklarációjában már egyáltalán nem jelent meg. Vö. Programa de la Alianza de la Democracia Socialista. [1868] In: Lorenzo, Anselmo: *El proletariado militante. Memorias de un internacional*. Confederación Sindical Solidaridad Obrera, Madrid, 2005. 58-59.

⁵⁰ A II. Internacionálé megalapítását követően egyébként egyes anarchisták kísérletet tettek rá, hogy aktívan bekapcsolódjanak az új nemzetközi munkásszövetség munkájába is, hogy megnyerjék azt a saját irányvonaluk számára. Törekvésük azonban kudarcba fulladt: a szociáldemokrata többség elsők között számolt le velük, olyan csatlakozási feltételeket állapítva meg, melyekről nyilvánvaló volt, hogy az anarchisták számára elfogadhatatlanok lesznek (a politikai küzdelem elismerése, munkáspártok szervezésének szükségessége). A későbbi években felbukkanó anarchista-szimpatizáns megnyilvánulásokat ugyanígy sorra letörték, s ezzel a II. Internacionálét a szociáldemokrácia teljesen kiszajátította magának. Ezzel kapcsolatban lásd a II. Internacionálé 1893-as zürichi kongresszusának vonatkozó döntését, valamint az 1896-os londoni kongresszus további vitáit. Jemnitz János (szerk.): *A II. Internacionálé. Kongresszusi jegyzőkönyvek*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1989. 114-120., 159-166.

⁵¹ Besnard, Pierre: *L'anarcho-syndicalisme et l'anarchisme. Rapport de Pierre Besnard au Congrès Anarchiste International de 1937*. [1937] <https://fr.theanarchistlibrary.org/library/besnard-pierre-l-anarcho-syndicalisme-et-l-anarchisme>

⁵² Damier 2009. 29-30.

hogy a forradalom után mi történne a jelen fennálló politikai intézményeivel.⁵³ A következő évek eseményei mindazonáltal jól illusztrálták, hogy ez a fajta taktika hová vezet: a fentihez hasonló megengedő formulák és elvi kompromisszumok összességében a mérsékelt, reformista irányvonal megerősödéséhez és képviselőinek fokozatos pozíciószerezéséhez vezettek a CGT-n belül, amely ennek köszönhetően az I. világháború idejére lényegében teljesen letért a forradalmi szindikalizmus útjáról,⁵⁴ azt mindössze csupán kisebb csoportjai képviselték, melyek idővel ki is váltak a föderációból⁵⁵ és önálló tevékenységbe kezdtek.⁵⁶

Az *Amiens-i Chartánál* számos tekintetben konkrétabb és radikálisabb, ennél fogva pedig az IWA/AIT majdani elveire nézve serkentőbb hatású volt az a nemzetközi szindikalista kongresszus, amely 1913. szeptember 27. és október 2. között ült össze Londonban, elvileg azzal a céllal, hogy lerakja egy új forradalmi internacionálé alapjait. A brit ISEL és a holland NAS által szervezett rendezvényen részt vevő 37 delegált 17 ország mintegy 60 szervezetét (anarchista csoportokat és nagyobb forradalmi szindikalista munkásszervezeteket egyaránt), s ezek összesen mintegy 220-300 ezer tagját képviselte.⁵⁷ Számos megvitatott témát követően – az anarchista elmélettől és taktikától kezdve a nemzetközi együttműködés lehetőségeiig – a kongresszus egy határozatot fogadott el, amely tartalmában és szellemiségében egyaránt nagy hasonlatosságot mutatott az IWA/AIT későbbi deklarációjával, s emiatt tulajdonképpen az anarchoszindikalista internacionálénak és magának az anarchoszindikalizmusnak egy közvetlenebb szellemi előfutáraként szolgált. A kongresszusi határozat elutasította a magántulajdont és osztályharcot hirdetett, melynek során a szakszervezetekre kettős feladat hárulna: rövid távon a munkások mindennapi szükségleteiért folytatott küzdelem, hosszú távon pedig a kapitalista rendszer megdöntése, melyet követően a tulajdont társadalmasítanák, a termelés irányítása pedig a szakszervezetek, s rajtuk keresztül maguknak a munkásoknak a kezébe kerülne. Éppen ezért sürgették olyan független ipari szakszervezetek létrehozását,⁵⁸ melyek értelemszerűen az ő programjuk talaján állnának. Ennél is fontosabb volt, hogy a határozat az *Amiens-i Charta* politikai semlegessége helyére a nyílt politikaellenességet állította. Harcot hirdetett az állam minden formájával szemben, leszögezve, hogy a szindikalista küzdelemnek szigorúan gazdaságinak kell lennie (azaz a szakszervezetek nem fonódhatnak össze a pártokkal és nem támogathatják a parlamentarizmust),⁵⁹ noha programjuk valójában minden kétséget kizáróan a társadalom komplex és mélyreható átalakítására irányult. Ennek megfelelően pártolták a direkt akció különféle formáinak harci fegyverként való alkalmazását, továbbá megkísérelték egy új szindikalista internacionálé alapjainak a lerakását is.⁶⁰ A résztvevők között azonban véleménykülönbségek mutatkoztak,⁶¹ s ezért a tervbe vett internacionálé helyett csupán egy Nemzetközi Szindikalista Tájékoztató Iroda felállítását helyezték kilátásba, amely – többek között az általa kiadott többnyelvű lap útján – a nemzetközi mozgalom szervezetei közti kommunikáció fokozását és a kooperáció elősegítését lett volna hivatott szolgálni. Az Iroda munkatársai⁶² 1914. január 1-jétől ugyan meg is kezdték ez irányú tevékenységüket, a háború kitörése azonban hamarosan ebben éppúgy megakadályozta őket, mint a különböző forradalmi szindikalista szervezeteket az új internacionálé létrehozásában egy soron következő nemzetközi kongresszuson.⁶³

⁵³ Guinchard 2014.

⁵⁴ Damier 2009. 17., 38-39.

⁵⁵ Uo. 42-43.

⁵⁶ A CGT felbomlásának és utódszervezetei frakcióharcokkal és újabb szakadásokkal teli történetének bemutatása itt most nem feladatunk, pusztán az állandó változások tényére hívnánk fel a figyelmet: CGT -> CRS (1919-től belső ellenzékként a CGT-ben) -> CGTU (1921-től) -> CDS (1922-től belső ellenzékként a CGTU-ban) -> UFSA (1924-től) -> CGTSR (1926-től). Lásd részletesebben: Uo. 56., 80-81., Thorpe 1989. 259-265.

⁵⁷ Solidarity Federation 2001. 182., Guinchard 2014.

⁵⁸ Damier 2009. 39-40.

⁵⁹ Guinchard 2014.

⁶⁰ Damier 2009. 40.

⁶¹ Míg egyes munkásszervezetek (pl. FORA, FvG, NAS, SAC) képviselői maradéktalanul támogatták a javaslatot, mások ezt korainak és szervezetük egységére nézve veszélyesnek találták (pl. francia CGT, ISEL, USI), megint mások pedig megosztottak voltak és hezitáltak (pl. CNT). Guinchard 2014.

⁶² Gerrit van Erkel (elnök), Thomas Markmann (titkár), A. J. Hooze (pénztáros), M. A. van der Hagen és F. Drewes.

⁶³ Damier 2009. 40-41.

Az IWA/AIT-deklaráció hetedik pontjában hangsúlyozott antimilitarizmus gondolati előzményei sok más tartalmi elemhez hasonlóan szintén fellelhetők már a 19. századi anarchista mozgalom kiadványai-ban is.⁶⁴ A téma az említett 1913-as londoni nemzetközi kongresszuson szintén felmerült,⁶⁵ hogy aztán az első világháború kitörése és elhúzódó pusztításai újfent nyomatókat adjanak neki. Hasonlóképp felerősítették a forradalmi szindikalisták részéről az igényt az antimilitarizmus hangsúlyozására a munkásmozgalomban látott és megélt keserű tapasztalatok. Mindenekelőtt a II. Internacionálé pártjainak és a velük szorosán összefonódó szakszervezeteknek háború előtti kapitulálása,⁶⁶ mi több támogató hozzájárulása említhető itt meg, ugyanakkor a deklaráció kimondatlanul reflektált az anarchista mozgalom egy kisebbsége részéről tapasztalt háború alatti antantpárti állásfoglalásokra is.⁶⁷

A háború brutalitása döntő szerepet játszott az erőszak szélesebb körű társadalmi elfogadásában, valamint gyakoribb használatában konfliktusos problémák rendezésére még évekkal a háború katonai eseményeinek lezárását követően is. Míg a háború előtti időszakban a munkásoknak és szervezeteiknek csupán töredéke gondolkodott fegyveres forradalomban, addig a háború alatt a munkásmozgalom balszárnya Európa-szerte radikalizálódott, s 1917-től kezdődően éveken keresztül számos forradalmi jellegű megmozdulására került sor a kontinensen (sőt, másutt is). A további katonai szolgálatot sorra megtagadó, vagy csak egyszerűen leszerelő fegyveres katonák tömeges hazatérése a hátszágba jelentősen megnövelte a közkézen forgó fegyverek számát, melyek szinte mindenhol a munkások fegyveres megmozdulásainak egyik fő gyakorlati feltételét jelentették. Hasonlóképpen fontos szerepet játszottak azok a katonai kiképzések és harci tapasztalatok, melyeken a forradalmi mozgalmak támogató bázisául szolgáló munkások és parasztok átestek. Az egyes államok, valamint katonai és rendőri karhatalmuk elnyomó gyakorlata ugyanakkor sem a háború alatt, sem azt követően nem hagyott kétséget afelől, hogy a társadalom elégedetlen csoportjai és szervezetei mire számíthatnak a hatalom részéről. Munkásszervezetek és sajtóorgánumaik betiltása, a legaktívabb szakszervezeti mozgalmárok és különösképp a forradalmárok letartóztatásai, bebörtönzései vagy épp kivégzései egymást érték a korszakban. Több országban az állam vezetői statárium bevezetésével próbálták meg úrrá lenni a helyzeten, sőt helyenként a vagyonos osztályok képviselői és a hatóságok nem riadtak vissza nyilvánvalóan illegális eszközök igénybevételétől sem,⁶⁸ csak hogy leszámoljanak a fennálló rendre (s egyben saját hatalmukra és tulajdonukra) nézve veszélyesnek ítélt irányzatok képviselőivel. Ebben a kontextusban kell értelmeznünk az IWA/AIT deklarációjának kilences pontját, az erőszak alkalmazásának elfogadását, mely ebben a formában mindenképpen fontos új elem volt a (forradalmi) szindikalizmus eszmetörténetében. Hasonlóképpen

⁶⁴ Lásd például Pjotr Kropotkin 1883-as *Háború* című cikkét a *Le Révolté* hasábjain, melyben az orosz forradalmár élesen elítélte a sovíniszta uszítást, a fiatalok sorozását, a hadsereg által megkövetelt vak engedelmeséget, s a nemzetközi béke egyetlen valós garanciájaként a társadalmi forradalmat nevezte meg. Kropotkin, Pjotr Alekszejevics: *Háború*. [1883] In: Kenéz Attila (szerk.): Kropotkin. *Világunk és az anarchia*. XX. Karta, 2007.

⁶⁵ Damier 2009. 39-40.

⁶⁶ Az I. világháború kitörésekor a francia CGT például javaslatot tett arra vonatkozóan, hogy a francia és német szakszervezetek szervezzenek közös háborúellenes akciókat, utóbbiak vezetői azonban – akik mindig is ódzkodtak a direkt akciótól – megvétőzték ezt. Rocker 1989. 137-138.

⁶⁷ Itt elsősorban a Kropotkin, Jean Grave és más elvtársaik által 1916 márciusában közzétett *Tizenhatok kiáltványára* utalunk, amely bár antimilitaristának nyilvánította magát, valójában a német militarizmust okolta a háború kirobbanásáért. A német győzelem ráadásul – a kiáltvány aláírói szerint – a reakció diadalát jelentené egész Európában, ennél fogva pedig a Németországgal szembeni katonai fellépés indokolt és szükséges, s ebben az anarchistáknak is szerepet kell vállalniuk. A „tizenhatok” állásfoglalását a nemzetközi anarchista mozgalom döntő hányada keményen bírálta és elutasította, s ennek nyomán Kropotkin egy időre el is szigetelődött. Woodcock, George – Avakumović, Ivan: *The Anarchist Prince. A Biographical Study of Peter Kropotkin*. T. V. Boardman & Co. Ltd. London – New York, 1950. 384-386.

⁶⁸ Ángel Pestañát, a spanyolországi CNT prominens vezetőjét például mintegy fél évvel az IWA/AIT alapító kongresszusa előtt, 1922 augusztusában sebesítették meg a barcelonai rendőrfőnök által felbérelt bérgyilkosok (pistolerók). Nem sokkal később, 1923 márciusában hasonló sorsa jutott egy szintén befolyásos szindikalista, Salvador Seguí, aki azonban – Pestaña-val ellentétben – nem is élte túl a támadást. Ironikus módon mindketten a CNT azon képviselői közé tartoztak, akik a szervezet militánsaival szemben nem támogatták sem az anarchista akciócsoportok fegyveres akcióit, sem az állam, a hatóságok vagy a burzsoázia képviselői ellen irányuló individuális merényletek taktikáját. Harsányi Iván: Pestaña Nuñez, Ángel (1886-1937). In: *A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv. 1988*. Magyar Lajos Alapítvány, Budapest, 1989. 225-228. 227., Harsányi Iván: Seguí i Rubinat, Salvador (1890-1923). In: *A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv. 1990*. Magyar Lajos Alapítvány, Budapest, 1991. 267-269. 269.

lényeges kiemelni azt is, hogy noha az 1913-as londoni nemzetközi kongresszuson elfogadott határozat számos vonatkozásában lényegi azonosságot mutat ezzel a dokumentummal, e kérdésben az IWA/AIT-deklaráció mindenképpen radikálisabb volt, s a direkt akció jól ismert módszerei mellett lényegében síkra szállt a munkások fegyveres forradalmi harca mellett gazdasági szervezeteik koordinálásának és ellenőrzésének örve alatt.

Végül szólni kell még egy tényezőről, ami az IWA/AIT által kinyilatkoztatott alapelvek szempontjából döntő fontosságúnak tekinthető: a bolsevizmusról és a Szovjet-Oroszországban 1922-1923 fordulójáig kifejlődött rendszerről. Noha az 1917-es forradalmat az anarchisták világszerte kitörő lelkesedéssel fogadták és nagy reményeket fűztek hozzá, a nagy távolság és a viszonylagos információhiány nem tették lehetővé, hogy pontos képet alkothassanak a Szovjet-Oroszországban végbemenő változásokról, s hogy kellő pontossággal átláthassák a különböző forradalmi irányzatok közti különbségeket, különösen a belső frakcióharcokat. Taktikai okokból egy ideig a bolsevikok helyi riválisainak tekinthető különféle anarchista orientációjú mozgalmárok tartózkodtak is a bolsevikok nyilvános bírálattól, mivel tartottak tőle, hogy mindez az adott szituációban az ellenforradalmi erők malmára hajtaná a fizet. Csak mikor a polgárháború a vége felé közeledett, a bolsevikok hatalomcentralizációja pedig már kritikus méreteket öltött – amely egyben a pártállami terror fokozódásával is párosult, mely alól a különféle áramlatokhoz tartozó nem bolsevik forradalmárok sem mentesültek⁶⁹ –, kezdtek el mindinkább beszivárogni a nemzetközi sajtóba az oroszországi anarchisták helyzetértékelései és kritikái. Egyesek azonban még ezt követően is illúzióik rabjai maradtak, egész egyszerűen azért, mert hinni akarták, hogy eljött a rég várt társadalmi forradalom, amely magától értetődő módon csak is a szabad kommunizmushoz vezethet. Időre és a valóság keserű tapasztalataira volt szükség ahhoz, hogy az álláspontok megváltozzanak, s hogy az anarchisták és anarchoszindikalisták bolsevizmustól való határozott és végleges elfordulása bekövetkezzék.

Ennek illusztrálására és az anarchoszindikalista eszme fejlődésére szemléletes példát kínál a német forradalmi szindikalisták esete. Az FVdG 1919 végén tartott XII. kongresszusa – amelyen egyébként a szervezet feloszlott, s nyomában megalakult a FAUD – ugyan még szolidaritását fejezte ki Szovjet-Oroszországgal, egyúttal azonban elfogadta Rudolf Rocker az anarchizmus és a forradalmi szindikalizmus szintetizálására irányuló, karakterét tekintve forradalmi és bolsevizmusellenes javaslatát is. Rocker gondolatai nem csupán a német szindikalista mozgalmon hagytak lenyomatot, de hatással voltak az anarchoszindikalizmus IWA/AIT által elfogadott alapelveinek kidolgozására is. A *Deklaráció a szindikalizmus alapelveiről* címet viselő programadó dokumentum⁷⁰ a forradalmi szindikalisták nyomán fontos szerepet tulajdonított a szakszervezeteknek úgy a mindennapos munkaügyi harcokban, mind a forradalom után létrehozni kívánt új gazdasági rendszerben. Fontos elmozdulást jelentett ugyanakkor, hogy Rocker a forradalmat nem teljesen spontán jelenségként látta: szerinte azt a még létező kapitalista társadalom körülményei közepette megfelelően elő kell készíteni. Emiatt lényeges szerepet szánt a kitartó szakszervezeti munkának és általában az agitációnak és a tömegek nevelésének. Szerinte egy általános sztrájk csak ilyen előfeltételek mellett lehet sikeres, ugyanakkor pusztán önmagában véve még így sem elégséges, hogyha nem párosul a kapitalista magántulajdon (földbirtokok, gyárak, élelmiszerkészletek stb.) kisajátításával, a termelés, az elosztás és a társadalmi élet különféle területeinek munkáskézbe vételével a munkások különböző tanácsai, kommunái és szakszervezetei által.⁷¹ Rocker tehát ily módon kívánta áthidalni és feloldani a kropotkini anarchista kommunisták kommunalista társadalomszervezéséről vallott felfogása, valamint a forradalmi szindikalisták szakszervezetekre építő jövőképe közötti ellentéteket és – részben valós, részben látszólagos – ellentmondásokat. A kapitalizmussal való leszámolás részeként el kívánta törölni a pénzt és az árutermelést, s az I. Internacionálé idejéből is ismert „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint” elvét kívánta érvényre juttatni a társadalomban. Ennek gyakorlati kivitelezésére valamiféle „munkaváltót” javasolt, a fogyasztás szabályozását

⁶⁹ Lásd pl.: Damier 2009. 48.

⁷⁰ Rocker, Rudolf: *Prinzipienerklärung des Syndikalismus* [1919] <https://anarchistischebibliothek.org/library/rudolf-rocker-prinzipienerklarung-des-syndikalismus>

⁷¹ Damier 2009. 66-69.

pedig alapvetően a lakóhelyenként szerveződő tanácsok jog- és feladatkörébe utalta volna (kezdetben, átmeneti jelleggel az egy ember által igénybe vehető fogyasztási javak maximalizálásával, később a lakosság tényleges igényeinek megfelelően).⁷² Ami a politika kérdését illeti, a deklaráció nem csupán a burzsoá államot, annak pártjait és parlamentarizmusát illetve kritikával, de a bolsevizmust is, mindenekelőtt annak központosító és államosító törekvései miatt, melyek szerinte nem a szocializmushoz, hanem államkapitalizmushoz⁷³, vagyis a kizsákmányolás legrosszabb fajtájához vezethetnek csak. Utóbbi egy igen fontos és újszerű értékelés volt, melyet később részben vagy egészében véve a nemzetközi anarchoszindikalista mozgalom jelentős hányada is (és nem csak ők!⁷⁴) magáévá tett. Ennek ellenére azonban – és ez egyben jól jellemzi a korabeli európai forradalmi szituációt – Rocker ekkor még nem zárkózott el teljesen a kommunista pártokkal való kapcsolatfelvételtől és korlátozott együttműködéstől (noha magát a politikai részvételt természetesen elutasította). Ezen gondolatát a FAUD is magáévá tette, s ilyen alapon 1921 elején kezdeményezte a KPD Központi Bizottságával való kapcsolatfelvételt az akcióegység megvalósítása érdekében. A kooperáció tisztán taktikai lett volna, s a FAUD Végrehajtó Bizottsága azt mindenekelőtt a munkások közvetlen munkaügyi helyzetének javítása (pl. a darabmunka eltörlése és a 6 órás munkanap bevezetése) céljából, valamint általánosabb forradalmi okokból kifolyólag (pl. fegyvergyártás leállítás) tartotta elképzelhetőnek. Noha a gyakorlatban végül semmi ilyesmire nem került sor,⁷⁵ maga a szándék mindenképpen jelzi a helyzet átmenetiségét: alig egy-másfél évvel később mindez már szinte elképzelhetetlen lett volna a bolsevikok és a szindikalisták között végbemenő szakadás kiteljesedésének következtében.

E végleges szakadáshoz vezető úton sok szindikalista számára az igazi hidegzuhanyt az jelentette, amikor saját szemükkal látták, s maguk tapasztalták meg a szovjet-oroszországi állapotokat.⁷⁶ A kiutazásra elsősorban a bolsevikok által életre hívott nemzetközi szervezetek kongresszusai kínáltak lehetőséget. Mivel Európában ekkorra még csak kevés helyen jöttek létre bolsevik mintát követő kommunista pártok, ráadásul ezek tagsága kezdetben jellemzően nem is volt túl számos, Leninék támogatták a szindikalisták részvételét is az 1919 tavaszán létrehozott III. (Kommunista) Internacionálé (Komintern) nemzetközi kongresszusain, s egyúttal remélték, hogy közülük mind többeket sikerül majd megnyerni a bolsevik irányvonal számára. Az (ideiglenesnek bizonyuló) közeledést elősegítette, hogy a forradalmi szindikalisták kísérletei egy kellően széles alapokon nyugvó, erős internacionalista szervezet létrehozására minduntalan zátonyra futottak, s ezt folyvást újabb nemzetközi kongresszusok számára tűzték ki megvalósítandó feladatként.⁷⁷ Mivel azonban a forradalmi szindikalisták döntő többsége továbbra is

⁷² Uo. 67-69.

⁷³ Érdeemes rámutatni arra, hogy Rocker fogalomhasználata nem volt teljesen következetes: 1921-ben megjelent könyvében például többnyire már az „államkommunizmus” terminust használta a bolsevik rendszer leírására, ezzel egyidőben ugyanakkor munkája utolsó bekezdésében alkalmazta az „államkapitalizmus” kifejezést is saját gondolatainak kifejezésére: „Szovjetizmust, ne bolsevizmust, szabadságot, ne diktatúrát, szocializmust, ne államkapitalizmust! Mindent a tanácsokon keresztül, semmilyen hatalmat a tanácsok felett! Ez a mi jelszavunk, mely a társadalmi forradalom jelszava is lesz.” Rocker, Rudolf: *Die Bankrott des russischen Staats-Kommunismus* [1921] <https://anarchistischebibliothek.org/library/rudolf-rocker-der-bankerott-des-russischen-staats-kommunismus> A szakszervezetek helyett a tanácsok szerepének hangsúlyozása e helyütt szintén figyelemreméltó, s egyben jól tükrözi a sajátos német viszonyokat, az anarchistákhoz számos tekintetben hasonlóképpen gondolkodó és a forradalmi akciókban velük vállaltva küzdő tanácskommunisták hatását.

⁷⁴ A Szovjet-Oroszországban kialakult bolsevik rendszer államkapitalizmusként való értelmezése alighanem a baloldali kommunista mozgalom, s mindenekelőtt a német-holland tanácskommunisták (pl. Otto Rühle, Anton Pannekoek) körében volt a legelterjedtebb. Mindezt persze nem szabad Rocker hatásának tulajdonítanunk: az irányzat egyes képviselői már nála korábban is használták e kifejezést.

⁷⁵ Damier 2009. 69-70.

⁷⁶ Souchy például ezzel kapcsolatban azt írta: „[a bolsevik metódust] nem szabadna követnünk, ha a forradalom megkezdődne a mi országunkban”. Ez lényegét tekintve egybevág Kropotkin az öt szovjet-oroszországi utazása során meglátogató Pestañának mondott figyelmeztetésével: „Ha frsz egy könyvet Oroszországról, ez legyen a címe: 'Hogyan ne csinálj forradalmat!'.” Vö. Damier 2009. 70., Poór Péter: Hetven nap, ahogy Ángel Pestaña látta. Egy spanyol anarchoszindikalista utazása Szovjet-Oroszországban. In: Bebesi György (szerk.): *MOSZT Könyvek 11. Új Nemzedék*. PTE BTK TTI MOSZT Kutatócsoport, Pécs, 2018. 127-147. 140.

⁷⁷ Az említett 1913-as londoni nemzetközi szindikalista kongresszus utáni közeledéseket kezdetben a háború hiúsította meg. 1918 végén aztán a szociáldemokrata befolyástól mentes német és holland szakszervezetek kilitásba helyezték egy új nemzetközi szindikalista találkozó megrendezését, de az 1919. februári koppenhágai konferencián végül is csak a skandináv munkásszervezetek

mereven elzárkózott a politika dimenziójától, a bolsevikok a továbbiakban más módon, egy nemzetközi szakszervezeti összefogás formájában kísérelték meg a szindikalisták támogatásának biztosítását a maguk számára. Ennek legfőbb eszköze az 1921 nyarán életre hívott Vörös Szakszervezeti Internacionálé (Profintern) volt. E szervezet azonban a gyakorlatban a Kominternnel szorosan összefonódva, s annak alárendelten működött, alig burkolt célja pedig az volt, hogy az európai szakszervezeteket becsatornázza, és az OK(b)P irányvonalának külföldi követőivé, a párt akaratának végrehajtóivá tegye. A forradalmi szindikalisták nagy sokára, 1920 végén Berlinben megrendezett nemzetközi konferenciáján⁷⁸ a komoly belső megosztottságból fakadó viták után elfogadott határozat végül a Profinternhez való csatlakozást hét feltétel elfogadásához kötötte. Ezek közül a legfontosabbakat a politikai pártoktól való teljes függetlenség, valamint az a kitétel jelentette, miszerint a társadalom szocialista újjászervezésének feladata csakis a dolgozó osztályok gazdasági szervezetei által lehetséges.⁷⁹ A bolsevikok, illetve szimpatizánsaik által dominált Profintern 1921-es moszkvai alapító kongresszusa azonban nem tette magáévá ezeket a pontokat,⁸⁰ előre vetítve ezzel a két forradalmi irányzat egymástól való eltávolodását.

A különféle külföldi munkásszervezetek képviselőinek ellátogatása ezen nemzetközi szervezetek kongresszusaira a téma szempontjából további két vonatkozásban érdemel figyelmet. Egyrészt a delegáltak felháborodásának és erőteljes tiltakozásának hatására⁸¹ a bolsevikok kénytelenek voltak bizonyos téren enyhíteni az általuk alkalmazott államterroron, s revidálni egyes letartóztatott forradalmárokkal kapcsolatos ítéleteket. Ilyen körülmények között került sor például Volin, Makszimov és más anarchisták és anarchoszindikalisták szabadon engedésére 1922 elején.⁸² Közülük nem kevesen a (kényszer)emigrációt választották, idegen földön pedig már értelemszerűen könnyebben tudtak (és mertek) hangot adni kritikai nézeteiknek, s beszámolni saját kálváriájukról. Mindez nagy hatással és kijózanító erővel bírt a bolsevizmussal és a bolsevik rendszerrel szemben még ábrándokat dédelgető anarchistákra és forradalmi szindikalistákra. Másrészt a küldöttek személyes tapasztalatai és a kongresszusi viták sokakra hasonló hatást gyakoroltak. Aligha meglepő ezek után, hogy se a Komintern, se a Profintern nem bizonyult hosszú távon vonzóknak a legtöbb forradalmi szindikalista szervezet számára, s még ha egyesek ideiglenesen csatlakoztak is hozzájuk, a legtöbben egy-két éven belül felmondták a velük való együttműködés-

képviseltették magukat, ily módon az nem váltotta be a szervezők előzetes várakozásait. Az 1919-re Hollandiába, valamint 1920-ra Svédországba tervezett újabb összejövetelek ellenben nem realizálódtak, jelentős részben a Komintern időközben történő megalapítása miatt, mely egy időre magára irányította Európa szinte összes munkásszervezetének a figyelmét, – a bolsevik várakozásoknak megfelelően – nagy reményeket ébresztve számos szindikalistaiban is. Damier 2009. 41., 65.

⁷⁸ Résztvevői a CRS, a FAUD, a FORA, az amerikai IWW, a NAS, a SAC, különböző brit üzemi megbízottak és munkásbizottságok, valamint egy bolsevik szimpatizáns oroszországi szakszervezeti delegáció képviselői voltak. Dánia, Norvégia és Portugália forradalmi szindikalista szervezetei – bár nem tudták magukat képviseltetni az eseményen – deklarációk útján fejezték ki egyértelmű támogatásukat. Uo. 71-72.

⁷⁹ A berlini konferencia határozott továbbá egy olyan Nemzetközi Szindikalista Tájékoztató Iroda felállításáról is, mellyel már az 1913-as londoni nemzetközi kongresszust követően is kísérleteztek, de amely a háború kitörése miatt végül kénytelen volt beszüntetni a tevékenységét. Az új iroda Amszterdamban kapott helyet, munkatársai pedig Rocker, Jack Tanner, valamint a titkári tisztséget ellátó Bernard Lansink lettek. Uo. 72.

⁸⁰ Rocker 1989. 138-40.

⁸¹ A kongresszusra érkező delegáltak tájékoztatásában és a bebörtönzött forradalmárok szabadon engedését célzó tiltakozások szervezésében mindenekelőtt az orosz származású, de emigrációban töltött éveiknek köszönhetően kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező Alekszandr Berkman, Emma Goldman és Alekszandr Shapiro játszottak kiemelkedő szerepet. Ilyen irányú tevékenységük egyébként ennyiben nem merült ki: magánleveleikben, nyugati munkásmozgalmi sajtóban közzétett cikkeikben, illetve Németországba csempészett és ott névtelenül kiadott pamfletjeikben egyaránt hangot adtak a bolsevikok intézkedéseivel szembeni tiltakozásuknak, sőt Kropotkin temetésének apropóján még egy anarchista tüntetés szervezésében is közreműködtek. Thorpe 1989. 238-240.

⁸² Damier 2009. 48.

süket,⁸³ egymást követő deklarációikban pedig sorra kifejezésre juttatták nemtetszésüket a bolsevikok ideológiáját, szervezeti modelljét és a szovjet rendszer egész gyakorlati működését illetően.

Azok az Európa különböző országaiból Szovjet-Oroszországba érkezett delegáltak, akik a Profintern 1921. júliusi kongresszusán a többségitől gyökeresen eltérő álláspontot képviseltek, s akiknek javaslatait ennek okán lesöpörték az asztalról, még ott Moszkvában összegyűltek egy külön találkozó keretében, s közös erővel kidolgozták és elfogadták az ellenzéki nézeteiket jól tükröző *A világ forradalmi szindikalistáinak kiáltványát*. Megegyeztek továbbá, hogy a Profintern (és a Komintern) alternatívájaként létre fogják hozni „a világ forradalmi szindikalistáinak egyesületét”,⁸⁴ azaz egy új internacionálét. Ugyan ennek megalakulására ekkor még mindig nem került sor, a bolsevizmussal való szakítás ellenben ezzel sokak számára egyszer s mindenkorra véglegessé vált, a forradalmi szindikalisták többségének törekvése pedig ettől fogva egy új, autonóm nemzetközi szerveződési platform megteremtésére irányult. A terv megvalósulását azonban nagyban hátráltatták a különböző országok belső viszonyaiban bekövetkező kedvezőtlen változások, melyek persze összhangban álltak a világorradalmi hullám apadásával is, akadályozva az egyes szindikalista munkásszervezetek munkáját éppúgy, mint a köztük való nemzetközi kapcsolatteremtést és az egységes cselekvést. Tovább nehezítették a helyzetet egyes szervezetek esetében azok a belső nézeteltérések, amelyek a Szovjet-Oroszországhoz, illetve a Profinternhez való viszonyal álltak kapcsolatban. A szakítás folyamata ugyanis nem egységesen ment végbe mindenütt: a gyors és határozott kenyértörést választók mellett voltak olyanok is, akik megosztottabbak voltak e kérdésben, s emiatt több időre volt szükségük szervezetük végső álláspontjának kidolgozásához.

Jóllehet az IWA/AIT létrehozása minden kétséget kizáróan komoly nemzetközi összefogás eredménye volt, melyből minden érintett szindikalista munkásszervezet és további jó pár anarchista csoport aktívan kivette a részét, az internacionálé létrejöttében, elsősorban a megalakításához nélkülözhetetlen előzetes találkozók megszervezésében a német szindikalisták oroszlanrészt vállaltak. Az eddig már említettekén túl ők szerveztek meg 1921 októberében a FAUD XIII. kongresszusával együtt egy nemzetközi konferenciát is Düsseldorfban, ahol saját szervezetük képviselői mellett amerikai, csehszlovák, holland és svéd forradalmi szindikalisták egyaránt részt vettek. Bár a vágyott új internacionálé megalapítására még itt sem került sor, előirányozták, hogy az ügy érdekében a Nemzetközi Szindikalista Tájékoztató Iroda révén nemzetközi összefogott fognak tartani, alapul véve ehhez azokat az elveket, amelyeket már az 1920. decemberi berlini nemzetközi szindikalista konferencia is elfogadott.⁸⁵ Az újabb találkozóra egy nemzetközi konferencia keretében 1922 júniusában⁸⁶ szintén Berlinben⁸⁷ került sor. Az eseményen Németország, Franciaország, Norvégia, Svédország, Spanyolország, valamint Szovjet-Oroszország forradalmi szindikalista szervezeteinek képviselői voltak jelen. A konferencia az IWA/AIT alapító kongresszusának közvetlen előkészítése céljából jött össze, s e tekintetben munkáját szerföltt eredményesnek értékelhetjük. Egyrészt azért, mivel sikerült végre megállapodni az alapító kongresszus helyéről és idejéről, s lebonyolítására nagyjából fél év múlva valóban sor is került. Másrészt pedig azért,

⁸³ Ilyen volt például a spanyolországi CNT, amely 1919. végi II. Országos Kongresszusán ideiglenes jelleggel elfogadta ugyan a Kominternhez való csatlakozást, 1922. júniusi zaragozai konferenciáján azonban már – Pestaña kezdeményezésére, s a bolsevizmussal és a Szovjet-Oroszországban kialakult rendszerrel kapcsolatban negatív irányba megváltozott közvélemény hatására – megszavazták a Kominternből és a Profinternből való kilépést, és egyúttal döntöttek az IWA/AIT alapító kongresszusán való részvételről. Poór 2018, 129., 144-145. (Mint arra fentebb utaltunk, utóbbira a rendőri üldöztetésekből kifolyólag végül is nem került már sor.)

⁸⁴ Damier 2009. 74.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Könyvében Rocker tévesen 1922 júliusát jelöli meg a berlini nemzetközi szindikalista konferencia dátumaként. Vö. Rocker 1989. 141., Damier 2009. 79.

⁸⁷ A konferencia helyszínül először Párizst jelölték ki, de arra való hivatkozással, hogy az orosz munkásszervezetek könnyebben képviselthessék magukat, végül Berlin mellett döntöttek. Az már a sors iróniája, hogy a helyszínváltoztatást épp az a francia CGTU kezdeményezte, amely hamarosan a PCF uszályába került és teljesen eltávolodott a forradalmi szindikalizmus eszméitől. Éppúgy ironikus, hogy a Szovjet-Oroszországból érkező munkásküldöttek egy része a bolsevik orientációjú Oroszország Szakszervezeteinek Központi Szövetségéhez tartozott, s ebből kifolyólag tevékenységük mindvégig a domináns szindikalista áramlattal ellentétes volt. Azt követően pedig, hogy nem sikerült elveiket és érdekeiket érvényesíteniük, el is hagyták a konferenciát, s az új internacionálé alapító kongresszusán már nem képviseltették magukat. Damier 2009. 79.

mert a FAUD korábbi deklarációja nyomán itt született meg az a határozattervezet, amely fél évvel később az IWA/AIT alapító kongresszusán előterjesztésre és végül elfogadásra került,⁸⁸ s ezzel a nemzetközi anarchoszindikalizmus elveit minden korábbinál világosabban összefoglaló alapidokumentummá vált.

A forradalmi szindikalisták nemzetközi szervezkedése ezzel – a vázolt hosszas előkészületek után – végső fázisba jutott, s munkájuk gyümölcse az új anarchoszindikalista internacionálé zászlóbontásában vált mindenki számára nyilvánvalóvá. Az anarchoszindikalizmus, melynek alapelvei immáron világos és egyértelmű megfogalmazást nyertek, a szocializmus új eszmei és a munkásmozgalom sajátos forradalmi irányzataként lépett a világ színe elé, s az elkövetkezendő időszakban tevékenysége jelentős nyomokat hagyott a világ számos országának történelmében.

A tanulmányban előforduló szervezetek rövidítései

AAU-E – Allgemeine Arbeiter-Union – Einheitsorganisation – Általános Munkásszövetség – Egységszervezet (Németország)

AIT – Asociación Internacional de los Trabajadores (=IWMA=IWA) – Nemzetközi Munkásszövetség

ARS – Avtonomen Rabotnicheski Sindikat – Autonóm Munkásszakszervezet (Bulgária)

ASF – Anarcho-Syndicalist Federation – Anarchoszindikalista Föderáció (Ausztrália)

ASI – Anarho-sindikalistička inicijativa – Anarchoszindikalista kezdeményezés (Szerbia)

BASF – Bangladesh Anarcho-Syndicalist Federation – Bangladesi Anarchoszindikalista Föderáció (Banglades)

CDS – Comité de Defense Syndicaliste – Szindikalista Védelmi Bizottság (Franciaország)

CGT – Confédération Générale du Travail – Általános Munkakonföderáció (Franciaország)

CGT – Confederación General de Trabajadores – Munkások Általános Konföderációja (Mexikó)

CGT – Confederação Geral do Trabalho – Általános Munkakonföderáció (Portugália)

CGTSR – Confédération Générale du Travail Syndicaliste Révolutionnaire – Forradalmi Szindikalista Általános Munkakonföderáció (Franciaország)

CGTU – Confédération Générale du Travail Unitaire – Egységes Általános Munkakonföderáció (Franciaország)

CNT – Confederación Nacional del Trabajo – Országos Munkakonföderáció (Spanyolország)

COB – Confederação Operária Brasileira – Brazil Munkáskonföderáció (Brazília)

CRS – Comités Syndicalistes Révolutionnaires – Forradalmi Szindikalista Bizottságok (Franciaország)

FAUD – Freie Arbeiter-Union Deutschlands – Németország Szabad Munkásszövetsége (Németország)

FORA – Federación Obrera Regional Argentina – Argentin Regionális Munkásföderáció (Argentína)

FVdG – Freie Vereinigung deutscher Gewerkschaften – Német Szakszervezetek Szabad Szövetsége (Németország)

ISEL – Industrial Syndicalist Education League – Ipari Szindikalista Oktatási Liga (Nagy-Britannia)

IWA – International Workers' Association (=AIT=IWMA) – Nemzetközi Munkásszövetség

IWMA – International Working Men's Association (=AIT=IWA) – Nemzetközi Munkásszövetség

IWW – Industrial Workers of the World – Világ Ipari Munkásai (Chile)

IWW – Industrial Workers of the World – Világ Ipari Munkásai (USA)

Komintern – Kommuniszticeszkij Internacional – Kommunista Internacionálé

⁸⁸ Rocker 1989. 141.

KPD – Kommunistische Partei Deutschlands – Németország Kommunista Pártja (Németország)

KRAS – Konfederacija Revoljcionnih Anarho-szindikalisztov – Forradalmi Anarchoszindikalista Konföderáció (Oroszország)

MEM – Muktivadi Ektra Morcha – Liberter Egységfront (India)

MK – Mapagpalayang Kapatiran – Liberter Testvériség (Fülöp-szigetek)

NAS – Nationaal Arbeids-Secretariaat – Országos Munkatitkárság (Hollandia)

NSF – Norsk Syndikalistisk Federation – Norvég Szindikalista Föderáció (Norvégia)

NSV – Nederlands Syndicalistisch Vakverbond – Holland Szindikalista Szakszervezet (Hollandia)

OK(b)P – Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt (Szovjet-Oroszország)

ÖLS – Örestad Lokala Samorganisation – Örestadi Helyi Egyesület (Svédország)

PA – Priama Akcia – Direkt Akció (Szlovákia)

PCF – Parti Communiste Français – Francia Kommunista Párt (Franciaország)

PPAS – Persaudaraan Pekerja Anarko Sindikalis – Anarchoszindikalista Munkások Testvérisége (Indonézia)

Profintern – Krasznij Internacional Profszojuzov – Vörös Szakszervezeti Internacionálé

SAC – Sveriges Arbetares Centralorganisation (Svédország)

SF – Solidarity Federation – Szolidaritás Föderáció (Egyesült Királyság)

SO – Solidaridad Obrera – Munkásszolidaritás (Chile)

SPF – Syndikalistisk Propaganda Forbund – Szindikalista Propagandaszövetség (Dánia)

UFSA – Union Fédérative des Syndicats Autonomes – Autonóm Szakszervezetek Föderatív Szövetsége (Franciaország)

ULET – Unión Libertaria Estudiantil y del Trabajo – Liberter Diák- és Munkásszövetség (Kolumbia)

USI – Unione Sindacale Italiana – Olasz Szakszervezeti Szövetség (Olaszország)

WAS – Wiener ArbeiterInnen-Syndikat – Bécsi Munkások és Munkásműk Szakszervezete (Ausztria)

WSA – Workers' Solidarity Alliance – Munkásszolidaritási Szövetség (USA)

WSI – Workers Solidarity Initiative – Munkásszolidaritási Kezdeményezés (Pakisztán)

ZSP – Związek Syndykalistów Polski – Lengyel Szindikalisták Szövetsége (Lengyelország)

Anarchista könyvtár

Poór Péter

Anarchoszindikalizmus és nemzetköziség, avagy egy méltatlanul elfeledett internacionálé születése
2022

A nemzetközi munkásmozgalom történetéből (évkönyv). XLIX. Magyar Lajos Alapítvány, 2022.
85-111. Letöltve 2024.08.31-én a <https://yearbook2.hu/Evkonyv2022.pdf> URL-ről.

hu.theanarchistlibrary.org